Poczucie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży uwikłanych w kryzys okołorozwodowy. Współpraca z rodzicami w konflikcie.

Dorota Ziółkowska-Maciaszek

Fundacja „Rozwód?Poczekaj!”

27 maja 2019 r., MSCDN, Płock

„Rozwód jest jedynym poważnym kryzysem rodzinnym, w którym właściwie nie istnieje wsparcie społeczne”.

Judith Wallerstein „Druga szansa”

73 punkty na skali stresu

Z psychologicznego punktu widzenia rozwód jest przede wszystkim przeżyciem emocjonalnym - jednym z najbardziej stresujących w życiu.

Wg Holmesa i Rahe'a

Kryzys

- Niepożądane i zakłócające równowagę zdarzenie lub sytuacja trudna, której rozwiązanie przekracza aktualne, świadome i dostępne zasoby jednostki lub systemu do poradzenia sobie z nią.

(James, Gilligan)

- ekstremalny stres, trauma,
- destabilizacja, chaos, dezorganizacja
- załamanie (komunikacji, wartości)
- zmiana, przełom
- rozwój, szansa
- reakcja kryzysowa!!!

Rozwód to proces…

- faza pierwszych rozczarowań i dyssatysfakcji
- faza ambiwalencji i konfliktów
- faza separacji
- faza decyzyjna i rozwodu
- faza stresu porozwodowego
- faza przystosowania i odbudowy (rekonstrukcji)

„Dzieci tracą coś fundamentalnego – strukturę rodziny. Jest ona rusztowaniem, po którym bezpiecznie wspinają się na kolejne poziomy rozwoju, od niemowlęctwa do dorosłości (…)”

Judith Wallerstein „Druga szansa”

Badania pokazują, że…

- Dzieci i młodzież przeżywają rozstanie rodziców jako doświadczenie wyjątkowo bolesne..
- Doświadczenie to ma istotny wpływ na ich życie – skutki krótko i długoterminowe, „dorastanie w cieniu rozwodu”.
- Doświadczenie *wyzwolenia, ulgi i nowej szansy* nie jest udziałem dzieci po rozwodzie.
- Życie dzieci w rodzinie porozwodowej w większości przypadków jest bardziej stresujące, niż w rozpadającej się rodzinie pierwotnej.

/za: Judith Wallerstein/

- Połowa dzieci widziała kolejne rozwody swoich rodziców.

- 25% doświadczyło ostrego i trwałego spadku poziomu życia i widziało rozwarstwienie ekonomiczne pomiędzy rodzicami.

- 60% dzieci czuło się odrzuconych przez co najmniej jednego rodzica. Relacja z rodzicem, który opuszczał dom zwykle z czasem stawała się słaba. Jakość relacji nie równa się częstotliwości odwiedzin.

- W wielu domach rozwinął się nowy typ relacji rodzic-dziecko, w których dziecko było nadmiernie obciążone odpowiedzialnością za stan psychiczny rodzica (parentyfikacja).

- Generalnie dorośli wykazywali tendencję do życzeniowego obniżania kosztów swoich decyzji – mity okołorozwodowe - dzieci są tu bardziej realistyczne.

Rozstanie rodziców **nie oznacza automatycznie traumy** u dzieci.

- Warunki wyjściowe przed rozwodem oraz styl i kultura rozstawania się to ważne czynniki w pokonaniu skutków rozwodu - czynniki ochronne i czynniki ryzyka.

- Na podstawie pierwszych reakcji dziecka na rozwód nie można ocenić skutków w przyszłości.

- Właściwe skutki rozwodu pojawiają się dopiero we wczesnym dorosłym życiu.

- Około 70% dzieci może z powodzeniem uporać się z problemem rozwodu rodziców, gdy otrzyma odpowiednie wsparcie.

- /wg badań Judith Wallerstein/

Skutki rozwodu

- **Krótkoterminowe** – odpowiedź na bezpośredni stres, reakcja kryzysowa,
- dzieci w różnym wieku różnie reagują na rozstanie rodziców

Odroczone – w wieku dorosłym:

- Efekt śpiocha – trudności emocjonalne i społeczne w wiele lat po rozwodzie, poczucie porzucenia, autodestrukcja, depresja.
- Lęk przed odrzuceniem i bliskością.
- Trudność w budowaniu własnych związków
- Wyższy wskaźnik rozwodów.
- Obniżone poczucie własnej wartości.
- Mniej osób osiąga sukces szkolny i zawodowy.
- Większe sukcesy zawodowe niż dorośli z rodzin pełnych (zarobki, stanowiska) – perfekcjonizm.
- Wg Judith Wallerstein

Dzieci z rodzin niepełnych

- Wyższy odsetek ofiar groźnej przemocy rówieśniczej:
- SP: 18,1-13,1; GIM: 11,6-9,8; PGIM: 5,4-4,7

- Wyższy odsetek sprawców przemocy fizycznej:
- SP: 22-17,3; GIM: 19,9-16,8; PGIM: 8,5-7,4

- Wyższy odsetek tzw. uczniów z zachowaniami problemowymi:
- SP: 5,1-3,7; GIM: 20,8-11,9; PGIM: 30,5-20,2

- Diagnoza szkolna 2009; „Szkoła bez przemocy”, Instytut Socjologii UW

„Podczas rozwodu rodzice postępują niezgodnie z naturalnym instynktem…”

Judith Wallerstein „Druga szansa”

Zadania stojące przed dzieckiem

- Zrozumieć rozwód
- Poradzić sobie ze stratą
- Poradzić sobie z gniewem
- Przepracować poczucie winy
- Zaakceptować trwałość rozwodu
- Strategiczne wycofanie
- Podjąć ryzyko w miłości

Za: Wallerstein i Blakeslee

Zagrożenia okołorozstaniowe

- zaniedbywanie potrzeb dzieci
- przemoc fizyczna, psychiczna, ekonomiczna

  - pomiędzy małżonkami

  - wobec dziecka
- manipulowanie dzieckiem
- parentyfikacja

- bojkotowanie kontaktów - opuszczenie dziecka
- PA – parental alienation – alienacja rodzicielska

Szkoła wobec kryzysu okołorozwodowego

Prawo oświatowe

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia2017 r.

w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

Dz.U. 2017 nr 1591

§ 3. 1. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności:

1) z niepełnosprawności;
2) z niedostosowania społecznego;
3) z zagrożenia niedostosowaniem społecznym;
4) z zaburzeń zachowania lub emocji;
5) ze szczególnych uzdolnień;
6) ze specyficznych trudności w uczeniu się;
7) z deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych;
8) z choroby przewlekłej;
9) z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
10) z niepowodzeń edukacyjnych;
11) z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi;
12) z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Dzieci zachowują się źle, gdy czują się źle.

Z dorosłymi też tak często bywa…

Jane Nelsen „Pozytywna dyscyplina”

Co widać w szkole?

Reakcja kryzysowa ucznia

- Symptomy poznawcze
- Symptomy emocjonalne
- Funkcjonowanie społeczne
- Symptomy cielesne
- Zachowanie
- Symptomy zmienionej sytuacji życiowej

Resilience a rozwód

Dlaczego niektóre osoby

- Funkcjonują znacznie lepiej niż można się spodziewać na podstawie czynników ryzyka?

- Utrzymują dobre funkcjonowanie mimo długotrwałych przeciwności losu i stresu?

- Dochodzą do równowagi psychicznej lub osiągają „wzrost” po przeżyciu traumatycznych wydarzeń?

Resilience

- To inaczej elastyczność, sprężystość, odporność, zdolność regeneracji sił, zdolność zdrowienia.

- Koncepcja rozwijana przez badaczy rozwoju dzieci w niekorzystnych warunkach życiowych: **Emma Werner, Norman Garmezy, Michael Rutter, Sunja Luthar i Ann Masten.**

- Początki koncepcji – lata 50-te
- zespół złożony z pediatrów, psychologów, psychiatrów i pracowników socjalnych (**Werner**) prowadził 30-letnie badania podłużne nad rozwojem 700 dzieci z hawajskiej wyspy Kauai gdzie około **200** z nich wzrastała w wyjątkowo trudnych warunkach – **72 – pozytywna adaptacja.**

Czynniki ryzyka w badaniach

- Ubóstwo
- Opieka instytucjonalna
- Choroby psychiczne rodziców
- Wojna
- Znęcanie się nad dziećmi
- Wrogość w rodzinie
- Rozwód
- Złe sąsiedztwo
- ADHD, ADD, specyficzne trudności w uczeniu się
- Odrzucenie przez grupę rówieśniczą
- Słabe osiągnięcia szkolne
- Wcześniactwo

Czynniki ryzyka przy rozwodzie

- Wiek dziecka – najsilniejsze u dzieci przedszkolnych i 15-18 lat
- Płeć – chłopcy
- Gwałtowne kłótnie rodziców, przemoc okołorozwodowa
- Brak adekwatnej informacji o rozstaniu
- Obciążenie dzieci emocjami i zadaniami, parentyfikacja
- Słaba rola i fizyczna i/lub psychiczna nieobecność ojca
- Słabe radzenie sobie z rozwodem przez głównego opiekuna
- Problemy rodzinne przed rozwodem (uzależnienia, zła sytuacja materialna, bezrobocie, kłopoty wychowawcze, słabe więzi dziecka z rodzicami),
- Szybki nowy związek głównego opiekuna
- Brak stanowczości i adekwatnej kontroli dziecka.

- /za: Wallerstein, za: Beisert, za: Jaede/

Czynniki chroniące w dziecku

- Wysoka samoocena
- Poczucie skuteczności
- Towarzyskość
- Wysoka inteligencja
- Łagodny temperament
- Talenty
- Wiara
- Marzenia

Czynniki chroniące w środowisku

- Dobre, bezpieczne sąsiedztwo.
- Posiadanie mentora, „dobry dorosły”.
- Uczęszczanie do funkcjonalnej szkoły, ciągłość opieki w placówce.
- Pozytywne kontakty z rówieśnikami.
- Przynależność do organizacji o charakterze prospołecznym lub zaangażowanie w zajęcia pozaszkolne.
- Współpraca z instytucjami pomocowymi – mediatorzy, psycholodzy, pedagodzy, sąd rodzinny.

Czynniki ochronne w rodzinie

- Wzajemny szacunek, panowanie nad konfliktami pomiędzy byłymi małżonkami
- Wyznaczanie wspólnych celów dotyczących rodzicielstwa
- Kompetentna postawa wychowawcza – wyjście poza kryzys osobisty i dbałość o dzieci
- Jasne zasady kontaktów z dzieckiem, respektowanie praw dziecka
- Jakość więzi dziecka z drugim rodzicem – atmosfera codzienności, kontakty z rodziną drugiego rodzica, szanowanie decyzji i potrzeb dziecka w tej sprawie
- Psychiczna i ekonomiczna stabilność rodziców
- Dobre stosunki między rodzeństwem

Modyfikowanie ryzyka

- wg Michaela Ruttera:

- Redukcja wpływu ryzyka.
- Zmiana ekspozycji na działanie czynników ryzyka.
- Przerwanie łańcucha negatywnych zdarzeń.
- Wzmacnianie samooceny i poczucia skuteczności.

Redukcja wpływu ryzyka

- Poznawcza reinterpretacja czynnika ryzyka.

  - ocena stopnia ryzyka zależy w pewnym stopniu od subiektywnej oceny i procesów poznawczych jednostki

  - można przygotować się do sytuacji stresowej np. poprzez uprzednie pozytywne doświadczenie poradzenia sobie ze stresem lub "dawkowanie" stresu albo przeramowanie.

- Obniżenie wymagań dotyczących realizacji jakiegoś zadania przy jednoczesnym zapewnieniu praktycznej pomocy.

Redukcja wpływu ryzyka - przykłady

- *Przygotowanie dziecka przez rodziców do sytuacji rozstania – wsparcie rodziców w tym względzie.*
- *Pozyskanie obojga rodziców do współpracy na rzecz dziecka.*
- *Wsparcie rodziców w pełnieniu funkcji wychowawczej.*
- *Bezpośrednie wsparcie dziecka – emocjonalne, w nauce.*
- *Przeramowanie: m. in: „nie mam rodziny – moja rodzina ma inną strukturę”, „to przeze mnie - to problem między rodzicami”.*
- *Czasowe obniżenie i indywidualizacja wymagań szkolnych.*
- *Dobór treści dydaktycznych – zadania domowe, uroczystości szkolne.*

Zmiana ekspozycji na czynniki ryzyka

- Zmiana stopnia narażenia dziecka na sytuację, która jest zagrażająca lub zmniejszenie zaangażowania/udziału dziecka w te działania.

- Ochrona jest umiejscowiona na zewnątrz (najbliższe otoczenie) lub w aktywności podejmowanej samodzielnie przez dziecko - pozwala w dosłownym sensie oddalić się od trudnej sytuacji i/lub nabrać do niej emocjonalnego dystansu:

- Psychiczne dystansowanie się
- Fizyczne dystansowanie się

Zmiana ekspozycji - przykłady

- *Adekwatne kontrolowanie zachowania dziecka przez dorosłych (wiem, co robi moje dziecko, orientuję się, co robi mój uczeń).*
- *Tworzenie przewidywalnego i przyjaznego środowiska szkolnego – jasne zasady, ramy działania, szybka interwencja przy zachowaniach ryzykownych.*
- *Szukanie lepszego najbliższego otoczenia (mieszkanie u krewnych, wybór wspierających, pozytywnych przyjaciół, czasem – zmiana szkoły).*
- *Zostanie liderem działań podejmowanych w szkole.*
- *Unikanie negatywnego wpływu rówieśników.*
- *Programy ułatwiające budowanie pozytywnych relacji z innymi.*
- *Uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych i sportowych.*
- *Emocjonalny dystans wobec niekorzystnego środowiska, do konfliktu rodziców.*

Przerwanie łańcucha negatywnych zdarzeń

- Przewidywanie i przerywanie ciągu następujących po sobie niekorzystnych zdarzeń, które mogą przyczynić się do nasilenia lub utrwalenia negatywnych konsekwencji.
- Hamowanie kumulowania się problemów.
- Wzmacnianie ciągu korzystnych zdarzeń, które niosą pozytywne konsekwencje dla ucznia.

Przerwanie negatywnego łańcucha - przykłady

- *Wsparcie rodziców, którzy nie radzą sobie z własnym stresem i konfliktami (np. informacja o mediacjach, terapii, grupach wsparcia, psychoedukacji).*
- *Unikanie alienowania rodzica przez system oświaty.*
- *Konfrontowanie rodziców z ich działaniami szkodzącymi dziecku.*
- *Wzmocnienie pozycji dziecka w grupie klasowej (praca z klasą i uczniem).*
- *Bezpośrednia pomoc psychologiczno-pedagogiczna dziecku (np. terapia indywidualna, trening asertywności, trening radzenia sobie z agresją, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne itp.). Pomoc w pokonaniu bieżących problemów w nauce i zaległości.*
- *Reagowanie, gdy dziecko łamie zasady lub podejmuje zachowania ryzykowne.*
- *Pomoc materialna i rzeczowa rodzinie i dziecku.*
- *Współpraca z innymi instytucjami i specjalistami*

Wzmacnianie samooceny i poczucia skuteczności

- Wysoka samoocena kształtuje się w wyniku harmonijnych i bliskich relacji z ważnymi dla dziecka osobami oraz poprzez osiąganie istotnych dla dziecka celów.

- Dzieci, które z powodu niskiej samooceny unikają podejmowania nowych wyzwań, trudniej rozwijają zasoby odpornościowe.

- Samoocena i poczucie własnej skuteczności mogą ulegać zmianom w zależności od sytuacji i nowych doświadczeń, które są związane z ważnymi momentami w życiu dziecka.

Wzmacnianie samooceny - przykłady

- *Stwarzanie dziecku okazji do doświadczania swojej skuteczności (np. poprawa ocen, wykonanie projektu, samodzielne realizacje pomysłów itp).*
- *Oraz do bycia dobrym w jakiejś dziedzinie (przedmiot, sport, kultura, organizacja, liderowanie).*
- *Motywowanie do rozwijania naturalnych talentów.*
- *Motywowanie do nie wycofywania się z działania, aktywności.*
- *Wzmacnianie konstruktywnych działań ucznia, nagradzanie starań i podejmowanego wysiłku.*
- *Współpraca na partnerskich zasadach – „nic o Tobie bez ciebie” – wzmacnianie decyzyjności i samodzielności ucznia.*

Taki paradoks…

chcąc, by ludzie stawali się lepsi przekonujemy ich jacy są źli, nieudolni i beznadziejni…

Jane Nelsen „Pozytywna dyscyplina”

Praca z rodzicami w konflikcie

- Twórz atmosferę zaufania i współdziałania z rodzicami.
- Zapraszaj na spotkania oboje rodziców, nie wykluczaj żadnego z nich.
- Dbaj o odpowiednie warunki rozmowy – miejsce, czas.
- Pytaj każdego z rodziców o to, jak widzi omawiane kwestie, jak rozumie dziecko, jakie ma oczekiwania wobec placówki, jakie widzi rozwiązania, czego jest gotowy się podjąć; porządkuj rozmowę.
- Podkreślaj wspólne cele – dobro dziecka. Doceniaj gotowość współpracy rodziców na rzecz dziecka i zaangażowania się w sprawę.
- Wyrażaj zrozumienie dla ich sytuacji i jednocześnie nie zabieraj stanowiska w sprawie ich konfliktu.
- Unikaj stereotypów, nie oceniaj żadnego z nich, nie etykietuj.
- Kontroluj poziom emocji w czasie spotkania, bezwzględnie zatrzymuj ataki rodziców na siebie nawzajem, wprowadzaj zasady dyskusji.
- Jeśli rozmowa z dwojgiem nie wchodzi w grę, zadbaj o spójny przekaz dla obojga na temat dziecka.
- Określaj jasno granice pomagania w placówce oświatowej, bądź przygotowana/y do udzielenia informacji o miejscach pomocowych.

Dziękuję za uwagę!

Jak rozmawiać z uczniem o rozwodzie?

- Bądź dostępny dla ucznia, by mógł do Ciebie przyjść, gdy będzie gotowy.
- Taktownie – bez wypytywania o szczegóły sytuacji rodzinnej, w zakresie, na który uczeń się decyduje.
- Otwarcie, wprost – bez udawania, że nie znasz sytuacji, bez tabu.
- Bez nadmiernego współczucia, pocieszania.
- Bez wzbudzania bezpodstawnej nadziei i iluzji.
- Akceptuj wszelkie uczucia dziecka (odzwierciedlanie, ekspresja).
- Normalizuj przeżycia i reakcje dziecka.
- Urealniaj katastroficzne przewidywania co do przyszłości i sam rozwód.
- Pomagaj przeramować doświadczenie dziecka.
- Odbarczaj z winy i odpowiedzialności za rozstanie rodziców.
- Unikaj roli „rzecznika rodziców”.
- Wspieraj w konstruktywnych strategiach radzenia sobie.
- Oferuj gotowość dalszego wsparcia - rozmowa i konkretne działania.

Praca z dzieckiem

ZNOWU POCZUĆ SIĘ SILNYM PSYCHICZNIE:

- Jestem dumny z siebie, znam swoje mocne strony.
- Mam pełnowartościową (choć nie pełną) rodzinę.
- Nie czuję się już bezsilny, mam dużo możliwości.
- Mam własne życzenia i zainteresowania.
- Znowu wolno mi być dzieckiem.

Praca z dzieckiem

NA NOWO OCENIĆ ROZSTANIE:

- Nie czuję się winny rozstaniu.
- Wolno mi być wściekłym i smutnym.
- Nie muszę się bać, gdy rodzice się kłócą.
- Mogę mieć dla siebie oboje rodziców.
- Moi rodzice troszczą się o mnie.
- Życie toczy się dalej.
- Rozstanie ma też zalety.
- Rodzice mówią mi, co się dzieje.

Praca z dzieckiem

UMIEĆ WSPOMAGAĆ SAMEGO SIEBIE:

- Chcę mieć dobry kontakt z obojgiem rodziców.
- Nie chcę przekazywać wiadomości moim rodzicom.
- Mogę powiedzieć NIE, gdy mam dosyć.
- Mogę troszczyć się sam o siebie.
- Mogę poprosić o pomoc innych.
- Mam miejsca i sprawy, które dają mi oparcie.
- Mogę się znowu cieszyć!

PAS – zespół alienacji rodzicielskiej

Parental Alienation Syndrome

- Zaburzenie występujące u dziecka, które w kontekście rozwodu rodziców jest zaangażowane w deprecjonowanie i oczernianie jednego z rodziców, które jest nieuzasadnione i/lub przesadzone. Jest skutkiem stosowania rozwiązań prawnych, przyznających główną opiekę nad dzieckiem jednemu z rodziców i prowadzi do:
- zachowań autodestrukcyjnych
- blokady własnej indywidualności,
- łatwości uzależniania się,
- obniżonej samooceny,
- gniewu, agresji, depresji, niepokoju,
- a nawet tendencji samobójczych
- Obecność rzeczywistego wykorzystania lub zaniedbania wyklucza PAS.
- *BRAK DOSTATECZNEGO POTWIERDZENIA PAS W BADANIACH*

Uważność, gotowość, takt

- Twórz atmosferę zaufania i współdziałania z rodzicami.
- Zachęcaj rodziców do wymiany informacji o dziecku.
- Rozpoznawaj sytuację rodzinną ucznia, by wcześniej dostrzec czynniki ryzyka.
- Rozpoznawaj potrzeby dziecka w sytuacji rozstania.
- Współdziałaj z różnymi instytucjami w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom rozwodu.
- Organizuj różne formy opieki psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci słabiej radzących sobie.
- Bądź otwarty, gotowy do rozmowy.
- Zachęcaj młodzież do konstruktywnej aktywności – atrakcyjna oferta zajęć pozalekcyjnych.

- Zwracaj uwagę na dobór treści dydaktycznych – zadania domowe, uroczystości szkolne.
- Rozmawiaj z uczniami o rodzinie w akceptującym duchu „rodziny są różne”.
- Bądź bezstronny w traktowaniu obojga rodziców (informowanie, postawa w sporze rodziców).
- Bądź wyrozumiały wobec okresowych zmian w funkcjonowaniu dziecka.
- Stawiaj adekwatne granice uczniowi.
- Pomagaj utrzymywać dobre relacje z grupą..
- Buduj możliwie przewidywalne środowisko szkolne – zasady, normy, konsekwencja.

Czego nie robić?

- Unikaj stereotypów w myśleniu i działaniu.
- Nie etykietuj.
- Nie oceniaj.
- Unikaj nadmiernego zainteresowania sytuacją ucznia i okazywanego mu współczucia.
- Unikaj wybiórczego kontaktu z jednym rodzicem.
- Określ granice pomagania w placówce oświatowej.

Przykładowe metody

- Zbieranie swoich mocnych stron
- Odgrywanie ról, teatrzyk kukiełkowy
- Rysowanie i malowanie, bazgranie
- Odreagowywanie emocji i niwelowanie napięć przez ćwiczenia ruchowe
- Relaksacja
- Rytuały pożegnalne, np. niewysłane listy, pożegnanie z niespełnionymi nadziejami
- Bajki terapeutyczne
- Wymyślanie historii
- Zabawy w rozpoznawanie uczuć, zmienianie uczuć
- Szkatułka wspomnień (zamykanie złych wspomnień)
- Moje wewnętrzne bezpieczne miejsce
- Wewnętrzny towarzysz
- Zabawy w czarowanie, wróżka i życzenia do spełnienia

- Zgoda obojga rodziców powinna być wymagana przy każdym zabiegu leczniczym (w tym szczepieniu ochronnym). Wydaje się jednak, po uwzględnieniu kwestii praktycznych, że możliwa jest interpretacja nieco bardziej liberalna. Można się bowiem posłużyć kryterium rodzaju zabiegu, wskazanym w art. 32 i 34 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty. W przypadku więc zabiegów prostych (mało inwazyjnych) miarodajna byłaby zgoda tylko jednego rodzica. Jeśli jednak przyjąć, że zabieg taki niesie ze sobą podwyższone ryzyko dla pacjenta, to niezbędna byłaby obopólna zgoda rodziców.
- Należy jednakże silnie zaakcentować, **że bez względu na rodzaj zabiegu i ryzyko z nim związane, w razie wyraźnego sprzeciwu drugiego z rodziców albo gdy lekarz wie, że sprzeciw taki jest możliwy, nie jest dopuszczalne oparcie się na stanowisku tego z rodziców, który udzielił zgody.** W myśl bowiem cytowanego art. 97 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego **spór taki może rozstrzygnąć jedynie sąd opiekuńczy**.*
- Lekarz lub rodzice powinni zatem wystąpić do tego sądu o rozpatrzenie sprawy, ponieważ wykonanie szczepienia ochronnego mimo sprzeciwu jednego z rodziców można potraktować jako przeprowadzenie interwencji medycznej bez wymaganej prawnie zgody, a to może uzasadniać odpowiedzialność lekarza – cywilną, zawodową, a nawet karną (na podstawie art. 192 Kodeksu karnego).

A jednocześnie…

- Maluchy w wieku przedszkolnym, które wychowywały się w domach pełnych wrogości pomiędzy rodzicami wykazywały wyższy poziom hormonów stresu, niż te z domów bez wrogości.
- Badane ponownie w 15 roku życia o wiele częściej niż rówieśnicy:
- wagarowały,
- cierpiały na depresję,
- doświadczały odrzucenia ze strony kolegów,
- sprawiały kłopoty wychowawcze (agresja),
- miały słabsze wyniki w nauce.
- Wg Johna Gottmana

Czynniki ryzyka rozwojowego

- Wiek dziecka – najsilniejsze u dzieci przedszkolnych
- Płeć – chłopcy, szczególnie lat 5 -11
- Gwałtowne kłótnie rodziców, przemoc okołorozwodowa
- Brak adekwatnej informacji o rozstaniu
- Obciążenie dzieci emocjami i zadaniami, parentalizacja
- Brak dostatecznie silnej relacji z ojcem
- Słabe radzenie sobie z rozwodem przez matkę
- /za: Wallerstein i za: Jaede/

Używanie dziecka

- krytykowanie i narzekanie na drugiego rodzica i jego rodzinę
- obciążanie partnera odpowiedzialnością za całą sytuację
- stawianie dziecka w roli szpiega lub gońca czy sędziego
- stawianie partnera wobec faktów dokonanych – ustaleń z dzieckiem
- nakłanianie dziecka, by stwierdziło, że były partner zrobił coś źle
- obarczanie dziecka odpowiedzialnością za własne cierpienie
- utrudnianie spotkań z drugim rodzicem
- oskarżanie partnera o krzywdzenie dziecka
- obciążanie dziecka swoimi przeżyciami – „przyjaciel”

Dzieci wysoko obciążone

- problemy rodzinne przed rozwodem (uzależnienia, zła sytuacja materialna, bezrobocie, kłopoty wychowawcze, słabe więzi z rodzicami),
- słaba rola ojca,
- szybki nowy związek matki,
- rodzice mieszkają daleko od siebie,

- /za: Wallerstein i za: Jaede/

Czynniki ochronne

W środowisku społecznym

- troskliwe osoby dorosłe poza rodziną
- pozytywne kontakty dziecka z rówieśnikami
- ciągłość opieki w przedszkolu i szkole
- udział dziecka w zorganizowanych zajęciach grupowych
- współpraca z instytucjami pomocowymi – mediatorzy, psycholodzy, pedagodzy, sąd rodzinny

Czynniki ochronne

W rodzinie:

panowanie nad konfliktami pomiędzy byłymi małżonkami

- wzajemny szacunek i poważanie
- wyznaczanie wspólnych celów dotyczących rodzicielstwa i dzieci
- kompetentna postawa wychowawcza – wyjście poza kryzys osobisty i dbałość o dzieci: zainteresowanie, szacunek, okazywanie zrozumienia, wyznaczanie granic, wspieranie dziecka i współpraca z nim
- jasne zasady kontaktów z dzieckiem, respektowanie praw dziecka
- jakość więzi dziecka z drugim rodzicem – atmosfera codzienności, łączność między dwoma światami, kontakty z rodziną drugiego rodzica, szanowanie decyzji i potrzeb dziecka w tej sprawie
- psychiczna i ekonomiczna stabilność rodziców
- dobre stosunki między rodzeństwem

Czynniki ochronne

W samym dziecku

- pewność siebie
- znajomość swoich mocnych stron
- samodzielność
- umiejętność radzenia sobie ze stresem
- dostrzeganie własnych potrzeb i uczuć
- znalezienie ram i granic działania
- otwartość na kontakty z innymi
- optymizm

Osoba w kryzysie

- Zaburzenie równowagi psychofizycznej.
- Brak poczucia kontroli nad sytuacją.
- Dezorganizacja codziennego życia.
- Brak lub ograniczona zdolność do działania (działania chybione, unikanie, paraliż).
- Zniekształcenia poznawcze – ograniczona zdolność wnioskowania i logicznego myślenia.
- Silne emocje.

Statystyki rozwodowe

- W miastach intensywność jest ponad dwukrotnie wyższa niż na wsi: w dużych miastach wyższe wskaźniki rozwodowe niż w małych.

- Rozwiedzeni małżonkowie przeżyli ze sobą – średnio – 14 lat.
- Najczęściej rozwodzą się po 5-9 latach (30-35 latkowie).

- W 68% przypadków powództwo wnosi kobieta.

- 73% rozwodów nie kończy się orzekaniem o winie.
- 18,9 – z winy męża; 3,3 z winy żony; 4,8 z winy obojga

- Około 58% małżeństw w momencie rozwodu wychowywało prawie 67 tysięcy nieletnich dzieci:
- 41,6 % - bez dzieci,
- 37,8 % – 1 dziecko,
- 16,9 %– 2 dzieci,
- 2,9 %– 3 dzieci,
- 0,4 % - 4 i więcej dzieci.

Współczynnik rozwodów

- **W Polsce należy do jednego najniższych w Europie, silny wzrost od roku 1990.**

- Rekordowy rok 2006 – 8 rozwodów na 1000 istniejących małżeństw (w 2015 – 7,49).

- współczynnik surowy rozwodów 2015 na 10.000 ludności – 17,5 (o), 21,1 (20lat)

- wskaźnik rozwodów w stosunku do zawieranych małżeństw – 35,6%

- od 2008 – zatrzymanie liczby rozwodów na poziomie ok. 65-66 tys. par, wzrost w 2015 do ponad 67 tys.
- w 2014 – wzrost liczy zawieranych małżeństw - po raz pierwszy od 5 lat.

Zgoda na udzielenie pomocy

- Wyrażam zgodę na …..(badanie, terapię, udział w grupie…)
- W imieniu obojga rodziców…
- Jako rodzic samotnie wychowujący dziecko…(dokument z Sądu o ograniczeniu lub pozbawieniu drugiego rodzica praw rodzicielskich)
- Jako opiekun prawny dziecka…

PA - Parental Alienation

Alienacja rodzicielska to świadome odsuwanie drugiego rodzica od dziecka. Może nią być:

- szantaż emocjonalny,
- zniesławianie rodzica wobec dziecka,
- niedopuszczanie do kontaktu z dzieckiem,
- inne manipulacje jednego z rodziców, w wyniku których dziecko zaczyna negować i odrzucać drugiego rodzica.
- *Wg dr Richarda Gardnera*

- *EKSPERTYZA RZECZNIKA PRAW DZIECKA – prof. Namysłowska, prof. Heitzman*

- Jako główne objawy tego zespołu u dziecka Gardner wymieniał:

- Aktywne oczernianie drugiego rodzica tzw. drugoplanowego opiekuna
- Słabe, lekkomyślne lub absurdalne uzasadnienie dla tych oskarżeń
- Brak ambiwalencji - jednoznacznie wrogi stosunek do opiekuna
- Zjawisko “niezależnego myślenia” - przekonanie dziecka, że wypowiada ono własne sądy i przekonania
- Trzymanie strony rodzica oddzielającego dziecko od drugiego rodzica
- Brak poczucia winy wobec okrucieństwa i/albo wykorzystywania odrzuconego rodzica
- Obecność tzw. “pożyczonych scenariuszy “ - dziecko przytacza te same argumenty i opisuje te same sytuacje, a nawet używa tych samych słów, co główny opiekun
- Rozszerzanie się animozji wobec drugiego opiekuna na jego przyjaciół i dalszą rodzinę.
- *EKSPERTYZA RZECZNIKA PRAW DZIECKA – prof. Namysłowska*

O rozwodzie można tak…

- *„Masz już dość małżeńskiej monotonii i wypełniania uciążliwych rodzinnych obowiązków? Odczuwasz potrzebę wolności?*
- *Wybierz się na III Targi Rozwodowe. Obecne na imprezie firmy zapewnią ci pełen wachlarz usług niezbędnych przed, w trakcie i po rozwodzie. Będą więc obecne:*
- *firmy detektywistyczne (zbieranie dowodów niewierności współmałżonka),*
- *badające DNA (sprawdzające, czy dzieci są rzeczywiście nasze),*
- *kancelarie prawnicze (pilnujące, aby rozwód przebiegał szybko i sprawnie i abyśmy przy tej okazji za dużo nie stracili).*
- *Natomiast miękkie lądowanie po rozstaniu zapewnią: psychologowie (jak poradzić sobie z traumą rozwodu),*
- *deweloperzy (gdzie rozpocząć nowe życie) oraz*
- *biura podróży (jak ukoić ból po rozstaniu)*
- *i agencje eventowe (jak pożegnać stare i uczcić nowe).”*

- *Ogłoszenie na portalu internetowym dedykowanym rozwodom*

albo tak

- W Polsce rośnie liczba rozwodów (w dużych miastach sięga 40%).

- *„Rozwód to coś więcej niż techniczny problem nieobecności jednego z rodziców, emocjonalna niewygoda i stres przez jakiś czas.*
- *Rozwód to zbudowanie w dziecku trwałego przeświadczenia o niemożności tworzenia stabilnych związków międzyludzkich. To zabicie w nim nadziei, na to, że możliwe jest trwałe, niezachwiane szczęście między ludźmi”.*

- *„Badania wskazują, że skutkiem rozwodu dla dzieci są m.in. regres w rozwoju intelektualnym i psychofizycznym oraz pogorszenie stanu zdrowia. W skali społecznej to odroczone skutki płynące z gorszej socjalizacji dzieci z rozbitych rodzin (63% samobójstw, 71% porzuceń szkoły, 85% osadzeń młodocianych w więzieniach, 90% przypadków bezdomności wśród dzieci dotyczy, według różnych badań osób, które były wychowywane bez ojca)”.*

- *I jeszcze więcej…*

- Informacje ze strony jednej z fundacji prorodzinnych

albo jeszcze inaczej…

Cechy rodzin niepełnych

- Zazwyczaj gorsza w porównaniu z rodzinami pełnymi sytuacja materialna.

- Deficyt struktury partnerskiej i pokoleniowej o charakterze trwałym lub długotrwającym; zaburzony proces socjalizacji bez wzoru osobowego jednego z rodziców, najczęściej ojca;

- Zawężenie i ograniczenie ruchliwości społecznej całej rodziny (np. wspólnego wyjazdu na wypoczynek), kontaktów z otoczeniem zewnętrznym;

- Przeciążenie jednego opiekuna dzieci w sferze wychowawczej, opiekuńczej i ekonomicznej oraz osamotnienie w podejmowaniu decyzji o różnej wadze życiowej, skutkujące czasami wyższą bezradnością (organizacyjną, finansową).

- /za: Dudak, Kawula oraz za: Judith Wallerstein/

Kluczowe pojęcia

- Czynniki ryzyka
- Podatność
- Czynniki chroniące
- Pozytywna adaptacja

Czynniki chroniące

- Cechy indywidualne
- Czynniki rodzinne
- Czynniki zewnętrzne

Podatność

- Niektóre cechy osoby, sytuacje lub stany, podwyższające efekt czynników ryzyka.

- Według badań są to:
- Płeć męska
- Wczesna utrata rodziców
- Niższy poziom inteligencji
- Trudny temperament

